CUDES JOURNAL CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Eren, F. & Seven, E. (2023). Biyokaçakçılığın Turizm ile İlişkisi: Turist Görünümlü Biyokaçakçılık! *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(Special Issue-1), 147-160.

Research Article

Biyokaçakçılığın Turizm ile İlişkisi: Turist Görünümlü Biyokaçakçılık!

The Relationship of Bio-smuggling with Tourism: Bio-smuggling with a Tourist Appearance!

Ferhat EREN
Batman Üniversitesi
ferhateren1994@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5498-5878

Doç. Dr. Erdem SEVEN
Batman Universitesi
erdem_seven@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7587-5341

DOI: http://dx.doi.org/10.29228/cudes.68732

Article Info

Received: 05.03.2023
Accepted: 12.03.2023

Keywords: Bio-smuggling, Ecotourism, Sustainable Tourism, Wildlife tourism

Abstract

Wildlife tourism, which is one of the alternative types of tourism, includes activities such as the observation and photography of wildlife in regions with rich biodiversity and ecosystems. Bio-smuggling is the illegal removal of wildlife and their parts from the area where they live for various purposes. In this paper, a literature review was conducted to reveal the relationship between bio-smuggling and tourism. As a result of the research, it is understood that tourist-looking bio-smugglers not only smuggled the species, but also bought products obtained from endangered species. Although there are national and international efforts against bio-smuggling, cases are on the rise. In addition to preventing bio-smuggling, various sanctions other than fines should be applied, as the economic gain is high. Tourists should be informed about bio-smuggling, cooperation and communication between tourism stakeholders should be increased. It should not be overlooked that the sustainability and protection of biological resources are a responsibility shared by all humanity.

Makale Bilgisi

Geliş: 05.03.2023
Onay: 12.03.2023

Anahtar sözcükler: Biyokaçakçılık, Ekoturizm, Sürdürülebilir Turizm, Yaban hayatı turizmi

Öz

Alternatif turizm türlerinden biri olan yaban hayatı turizmi, biyoçeşitliliği ve ekosistemi zengin olan bölgelerde yapılan yaban hayatın gözlenmesi ve fotoğraflanması gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Biyokaçakçılık, yaban hayatına ait canlıların ve bunlara ait parçaların, çeşitli amaçlarla yasadışı olarak yaşadığı bölge dışına çıkarılmasıdır. Bu çalışmada, biyokaçakçılık ve turizm arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için bir alanyazın taraması yapılmıştır. Araştırma sonucunda, turist görünümlü biyokaçakçıların canlı türlerini kaçırmakla birlikte nesli tehlike altında olan canlılardan elde edilen ürünleri de satın aldığı anlaşılmıştır. Biyokaçakçılığa karşı ulusal ve uluslararası çabalar olmasına rağmen vakalar artış eğilimindedir. Biyokaçakçılığın önüne geçilmesinin yanı sıra ekonomik getirisi yüksek olduğundan para cezaları haricinde çeşitli yaptırımlar uygulanmalıdır. Turistlere biyokaçakçılık ile ilgili bilgilendirmeler yapılmalı ve turizm paydaşları arasındaki iş birliği ve iletişim çoğaltılmalıdır. Biyolojik materyallerin sürdürülebilirliği ve korunması, tüm insanlığın ortak görevi olduğu unutulmamalıdır.

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir turizm, doğal kaynakların uzun vadeli uygulanabilirliği ve kalitesini korumaya yönelik çalışmaları içermektedir (Çavuş vd., 2019). Sürdürülebilir ve alternatif turizm türlerinden olan doğa temelli turizm çeşitleri, turist tercihlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Doğa yürüyüşü, kampçılık, dağcılık ve yaban hayatı gözlemciliği gibi birçok turizm türü, biyoçeşitliliğe ve ekosisteme dayanmaktadır (Fennell, 2015). Yaban hayatı turizmi; yaban hayatının izlenmesi, fotoğraflanması, doğa yürüyüşü ve korunan alanların ziyareti gibi aktiviteleri içermektedir (Rizzolo, 2017). Yaban hayatı turizmi, ekoturizme dayalı birçok turizm dalında olduğu gibi çok çeşitli yaşam alanlarının ve flora-fauna türlerinin olduğu yerlerde varlık göstermektedir (Deniz, 2019; Sarı ve Arpacı, 2020; Seven, 2020).

Biyokaçakçılık, yaban hayatına ait canlıların ya da bu canlılara ait parçaların çeşitli amaçlarla yasa dışı bir şekilde bulunduğu bölge dışına çıkarılmasıdır (Warchol vd., 2003; Warchol, 2004; Kumara, 2016; Güler ve Mutlu, 2018; Animondial, 2021). Tahminlere göre, yaban hayatı biyokaçakçılık

ticaretinin ekonomik değeri her yıl 7 ile 21 milyar dolar aralığındadır (Wyler ve Sheikh, 2008; FATF, 2020). Bu değer, yasa dışı yaban hayatı ticaretini; uyuşturucu, insan ve silah kaçakçılığı gibi karlı bir konuma getirdiği iddia edilmektedir (Wyler ve Sheikh, 2008; Esmail vd., 2020; Keskin vd., 2022). Bunun bir sonucu olarak, yasa dışı yaban hayatı biyokaçakçılığı, birçok canlı türünü kapsamakla beraber, çeşitli uyruktan kaçakçıların faaliyetlerinin her geçen gün vaka sayılarını arttırmasıyla küresel bir sorun haline gelmiştir (Kapera ve Kapere, 2021; Keskin vd., 2022). Yaban hayatı biyokaçakçılığı, çevre ve biyoçeşitlilik dışında toplumların sağlığı, ekonomik kalkınması ve yönetimi üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bununla birlikte birçok canlı türünün azalmasına veya yok olmasına yol açmaktadır (Petrossian vd., 2016; Küçükosmanoğlu vd., 2019; Veríssimo ve Wan, 2019).

Yaban hayatı turizmi, zengin habitatlar ve biyoçeşitlilik içeren bölgelerde yapılan faaliyet ve etkinlikleri kapsamaktadır. Bu bağlamda turizm, insan ve yaban hayatı arasındaki çatışmayı hafifletmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Cui vd., 2021). Ekoturizm, çevre koruma faaliyetleriyle sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir aracı olmakla birlikte yaban hayatı, doğal ortamlar ve ekosistemlerin korunmasında farkındalık yaratır (Green ve Giese, 2004; Fennell, 2015). Buna karşın özellikle soyu tükenmekte olan bitki ve hayvanlara yönelik yapılan biyokaçakçılık, turizmin gelişmesiyle birlikte, son yıllarda arttığı iddia edilmektedir (Kumara, 2016). Biyokaçakçılık verilerinin paylaşıldığı haber ve olaylarda da artış olduğu görülmektedir (Arıkan vd, 2021; WTP, 2023). Günümüzde biyokaçakçılık, disiplinler arası kamuoyunun ve akademisyenlerin ilgisini çeken bir sorun haline gelmiştir. Biyokaçakçılığın doğası ve nasıl önleneceği hakkında çeşitli perspektifleri değerlendiren bazı pratik ve teorik çalışmalar yürütülmüştür (Pires ve Moreto, 2016; Sas-Rolfes vd., 2019). Fakat turizm ve biyokaçakçılık ilişkisi bağlamında yapılan bir çalışmaya alanyazında rastlanmamıştır. Biyokaçakçılık ile mücadele noktasında bir dizi paydaşın katkısının gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, turizm ve biyokaçakçılık ilişkisinin incelenmesi konuya farklı bir bakış açısı sunacaktır. Yaban hayatı turizmi çalışmalarının, daha çok yerel halkın tutum ölçümü, ziyaretçi destek sistemi ve yönetimi, hükümet politikaları, ekonomi, hayvan refahı, biyoçeşitliliğe tehdit oluşu ve etik perspektifler gibi çeşitli konulara odaklandığı bilinmektedir (Fatima ve Khan, 2017; Sas-Rolfes vd., 2019). Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemiyle biyokaçakçılık ve turizm arasındaki ilişki geniş bir perspektifle araştırılarak biyokaçakçılıkta turizmin rolü ve etkisi üzerine değerlendirmeler yapılmış ve yasa dışı yaban hayatı ticareti ele alındığından biyokaçakçılık kavramının kullanılması uygun görülmüştür.

2. METODOLOJİ

Bu çalışma, biyokaçakçılık ve turizm bileşenleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için ilgili alanyazının taranmasıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamında biyokaçakçılıkla ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın incelenerek raporlanmıştır.

3. ALANYAZIN İNCELEMESİ

3.1. Yaban Hayatı Turizmi ve Önemi

Değişen insan talepleri, beklentileri ve farklı deneyimler yaşama arzusu göz önünde bulundurulduğunda çeşitli turizm alanlarının ortaya çıkması olağan bir durumdur (Alaeddinoğlu ve Aydın, 2018). İnsanların, kitle turizminden farklı seçeneklere yönelme eğilimi göstermeleri sonucu alternatif turizm türleri ortaya çıkmıştır. Alternatif turizm, klasik turizm anlayışından farklı arayışları olan tüketicilerin istek ve beklentilerini karşılamayı ve deniz-kum-güneş ya da kitle turizminin çevre ve sosyal yapı üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı amaçlamaktadır (Arslaner ve Erol, 2017). Alternatif turizm türlerinden biri olan yaban hayatı turizmi, çoğunlukla tüketim amaçlı olmayan eğlence ve etkinlikleri kapsamaktadır (Higginbottom, 2004). Bunlar: yaban hayatı izleme, gözleme ve fotoğraflama, yaban hayatını eğlence, ulaşım ve doğa yürüyüşü için kullanma, korunan alanları ve hayvanat bahçelerini ziyaret etme şeklinde örneklendirilebilir (Rizzolo, 2017).

Yaban hayatı turizminin önemi ve ekonomilere kattığı değer gün geçtikçe artmaktadır. Yaban hayatı turizmi 2018 yılında, ülke ekonomilerine doğrudan 120 milyar dolar, toplamda ise 343,6 milyar dolar katkı sağlamış ve 9,1 milyon istihdam yaratmıştır (Tablo 1; WTTC, 2019; Animondial, 2021). Küresel olarak yaban hayatı turizmi, yıllık yüzde on büyüme oranına sahiptir (Rizzolo, 2017).

Tablo 1. Yaban hayatı turizminin doğrudan ekonomiye ve istihdama katkısı

KITA	Harcama (Milyar)	GSYİH (Milyar)	İstihdam (Milyon)
Kuzey Amerika	25.4	13.5	0.2
Avrupa	28.5	13.3	0.2
Afrika	48.8	29.3	3.6
Asya-Pasifik	118.2	53.3	4.5
Latin Amerika	19.9	10.7	0.5
Toplam	**241.0**	**120.1**	**9.1**

Kaynak: WTTC, 2019.

Yaban hayatı turizmi, ekonomik kalkınmaya direkt katkı sağladığı gibi yerel halkın gelişmesine ve kalkınmasına da fayda sağlamaktadır (Fatima ve Khan, 2017; Thapa vd., 2017). Rehberlik, yiyecek-içecek, konaklama, ulaşım hizmeti ve ayrıca hediyelik eşya gibi konularda bölge insanına ekonomik yarar sağlayabilmektedir. Yaban hayatı turizminin sunduğu başka bir fayda ise faaliyetin yapıldığı bölge sakinlerinin, biyoçeşitliliği koruma farkındalığının arttırmasıdır. Yerel halk, ekonomik yarar sağlayan bu durumun süreğenliğini için çabalamaktadır (Burns, 2004; Rizzolo, 2017) ve böylece yaban hayatı turizminin sürdürülebilirliğine katkı verilmektedir. Buna karşın yaban hayatı turizmi birçok riski de bünyesinde barındırır. Bu riskler: hayvanların doğal davranışlarının etkilemesi, doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi, hayvanların ölüm oranlarının artması veya üreme oranlarının düşmesi, doğal kaynakların tüketilmesi ve yaban hayatı kaçakçılığına ortam hazırlaması şeklinde örneklendirilebilir (Green ve Giese, 2004; Rizzolo, 2017; Thapa vd., 2017). Yaban hayatı biyokaçakçılığının popülasyonu düşük, nadir canlılarla ilişkisi bulunmaktadır. Biyokaçakçılık, birey sayısı az olan daha yüksek değer biçilen endemik ve nesli tehlike altında olan canlıları da hedef almaktadır (Wyler ve Sheikh, 2008; Sas-Rolfes vd., 2019). Özellikle filler, gergedanlar, pangolinler, köpek balıkları, denizatı ve mercanlar, kaplanlar ve diğer kediler, birçok kuş türü, kaplumbağalar, kertenkeleler ve timsahlar gibi hayvan türlerinin biyokaçakçılığa maruz kalma olasılıkları yüksektir (AZA, 2023). Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), 42,100'den fazla canlı türün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmektedir. Söz konusu nesli tehlike altında olan canlıların sayısı, 2000-2003 yılları arasında 10 binlerde olduğu bilinmektedir (IUCN, 2022). Yaban hayatı biyokaçakçılığı günümüzde devamlı olarak yükseliş gösteren bir tehdit olarak gündemde olmaya devam etmektedir (Duffy ve Humphreys, 2017).

3.2. Yaban Hayatı Turizminin Türkiye'deki Potansiyeli

Biyoçeşitlilik, ekoturizmin değerli varlıklarından biri olarak kabul edilir ve uzun vadeli sürdürülebilir turizm büyümesinin temel taşıdır (Seven, 2020). Biyoçeşitlilik bakımından zengin olan bölgeler, turizm cazibe merkezleri olarak ilgi görmektedirler (Deniz, 2019). Türkiye, tarımsal, orman, dağ, step, sulak alan, kıyı ve deniz ekosistemlerine sahip bir ülkedir. Yaban hayatı turizmi; amacı, doğası ve faaliyetleri gereği birçok turizm türü gibi canlı çeşitliliğin fazla olduğu alanlarda var olmaktadır. Türkiye, ekolojik sistemleri ve habitat çeşitliliği ile birlikte önemli bir tür zenginliğine sahip olduğundan ülkemizin yaban hayatı turizmi potansiyeli oldukça yüksektir. Bu çeşitlilik Türkiye'nin Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği yerde olması, ılıman kuşağı ile subtropikal kuşağı arasında bulunması, çeşitli topografik ve ekolojik özellikleri, farklı yükseltileri, Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan fitocoğrafik bölgelerinde bulunması gibi faktörlere dayanmaktadır (Kurt vd., 2019; Seven, 2020). Bu nedenlerle, Türkiye'nin biyoçeşitlilik açısından bir kıta özelliği taşıdığı söylenebilir. Avrupa kıtası ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin bitki türleri bakımından zenginliği anlaşılabilir. Avrupa kıtasında 12,500 açık ve kapalı tohumlu bitki türü bulunurken, sadece Anadolu'da bu sayıya yakın yaklaşık 11,700 civarındadır ve bunların yaklaşık üçte birinin Türkiye'ye özgü olduğu bilinmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2023). Türkiye, zengin bitki türleri dışında hayvan çeşitliliği açısından da önemli bir konumdadır. Türkiye'de 497 kuş, 170 memeli, 131 sürüngen, 480 deniz balığı ve 236 tatlı su balığı türü bulunmuştur. Bu canlıların önemli bir kısmının Anadolu'ya özgü endemik ve nadir türler oldukları bilinmektedir. Bunun yanı sıra, yaklaşık 34 bine yakın böcek türünün olduğu düşünülmektedir (UBVT, 2020; Seven, 2020, Tezcan, 2020; Trakus, 2023). Tüm bu biyolojik zenginlikler ile birlikte, yaban hayatı

turizminin tasarımı ve içeriği bağlamında düşünüldüğünde Türkiye, yaban hayatı turizminin yatağı olarak nitelendirilebilir. Yaban hayatı turizm kapsamında yapılan (Unur ve Yavuz, 2013; Genç ve Seven, 2020);

- Doğal alanların keşfi ve gezisi,
- Avcılık,
- Kuş ve kelebek gözlemleme,
- Safari veya balina izleme,
- Üreme alanlarının ve doğal koruma alanlarının keşfi,
- Organize araştırma, eğitim ve koruma projeleri,
- Şehir turları içindeki yaban hayatı keşifleri,
- Fotoğrafçılık ve doğal alanlardaki hayvanların görüntülenmesi,
- Doğal alanların korunması ve çevresel farkındalık artırma projeleri

gibi faaliyetlerin çoğunun uygulanmasına elverişli olduğu ortadadır. Örneğin son zamanlarda, Türkiye'de kelebek gözlemciliği ciddi bir popülarite kazanmış ve farklı yaş aralıklarındaki insanlar ve meslek grupları tarafından ilgi alanı haline gelmiştir (Genç ve Seven, 2020). Av turizmi de benzer bir durumdadır. Anadolu Yaban Keçisi, Türkiye'nin dünya çapında tanınan en önemli av hayvanıdır ve dünya çapında avcıların Türkiye'ye gelmelerinin başlıca sebeplerinden biridir. Bu av hayvanının sadece Anadolu'ya özgü olması, Türkiye açısından av turizmi için büyük bir fırsat ve gelir kaynağıdır (Özer, 2020). Türkiye'de yaban keçisi, geyik, su kuşları, karaca, sülün ve diğer bazı hayvanların izlendiği 85 adet yaban hayatı geliştirme sahası bulunmaktadır (DKMP, 2023). Bu sahalar, Türkiye'deki yaban hayatının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir kaynak olarak devam ettirilmesi için oldukça önemlidir (Oğurlu, 2008). Türkiye'de 1661 koruma altında alan bulunmasının yanı sıra 336 Gen Koruma Ormanı, 318 Tohum Standı, 250 Doğa Parkı, 207 Tohum Bahçesi, 134 Şehir (Kentsel) Ormanı, 115 Doğal Anıtı, 85 Doğal Yaşam Geliştirme Alanı, 59 Ulusal Önemdeki Bataklıklar, 54 Koruma Ormanı, 45 Milli Park, 31 Doğal Rezerv Alanı, 14 Ramsar Sitesi ve 13 Yerel Önemdeki Bataklıklar bulunmaktadır ve her geçen yıl buralara olan turist ziyareti sayısında belirgin artış görülmektedir (Aksoy ve Seven, 2022). Verilere bakıldığında Türkiye, sahip olduğu ekosistem, tür çeşitliliği ve diğer özellikleri ile hem yaban hayatı turizmi hem de diğer turizm çeşitlerinde yüksek potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

3.3. Biyokaçakçılık

Yaban hayatı ticaretinin geçmişi, tarihin kayıt altına alınışına kadar uzanmaktadır (Sas-Rolfes vd., 2019). Uluslararası yaban hayatı ticaret hacminin 159 milyar dolar değerinde olduğu ve ticarete konu olan çok fazla hayvan ve bitki türünün olduğu tahmin edilmektedir (Warchol, 2004). Ülkemizdeki ilk doğa kaçakçılığı olaylarından biri lale bitkisi yumrularının Hollanda'ya kaçırılması olarak bilinir (Türkoğlu ve Verdiyeva, 2022). Yaban hayatı ticareti yasal ve yasadışı şeklinde olabilmektedir. Bu durum ilgili makamlarca ticaretin izne bağlı olup olmamasıyla ilgilidir. Canlı türlerin yaşam habitatları dışına izin olmadan yapılan ticaret biyokaçakçılık şeklinde ifade edilmektedir (Kumara, 2016; Güler ve Mutlu, 2018). Örneğin bazı türlerinin direkt kendileri, bazılarının parçaları (boynuz, tırnak, tüy, yumru, diş vb.) ve uzuvları (zehir, uçucu yağlar, deri) söz konusu biyokaçakçılığa dahil olmaktadır (Warchol vd., 2003; Warchol, 2004; Aydemir ve Göktürk, 2019; Animondial, 2021). Türkiye'deki biyokaçakçılık olaylarında da en fazla hayvan parçaları öne çıkmaktadır. Bunlardan fildişi ile fildişinden üretilen tespih, takı gibi süs eşyası ile muhtelif hayvanları postları en çok ele geçirilenlerdir. Ayrıca canlı ve ölü hayvan türleri (arı ve su kaplumbağası) ve bitki türleri el konulan başlıca grupları oluşturur (Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü, 2021). Örnek vermek gerekirse;

- **Bitkiler;** farmakolojik, gıda, kozmetik gibi sektörlerde kullanılmanın yanı sıra dekoratif amaçlarla ve yenilikçi tarımsal yöntem ve uygulamalarda kullanmak amacıyla,
- **Böcekler** (kelebekler, geyik böceği vb.), bilimsel ve biyoteknolojik araştırmalarda, yeni nesil antibiyotikler geliştirmek ve kozmetik, ilaç, gıda ve boya sektörlerinde renklendirici olarak kullanılmak, süs eşyası olarak, koleksiyon ve ticari sebeplerle,
- **Balıklar** gastronomide (havyar); tıbbi, bilimsel ve ticari amaçlarla,
- **Çift yaşamlılar** (kurbağalar vb.) **ve yumuşakçalar** (salyangozlar vb.), gıda, süs, kozmetik ve ilaç sektörlerinde veya evcil hayvan olarak kullanılmak amacıyla,

- **Sürüngenler** (yılanlar, kaplumbağalar, iguanalar vb.) evcil hayvan olarak; ilaç, kozmetik ve tekstil sektörlerinde zehirleri, derileri ve yumurtaları nedeniyle,
- **Memeliler ve kuşlar** besleme, avcılık, bilimsel, koleksiyon ve ticari amaçlarla, biyokaçakçılığa maruz kalırlar (Bacak, 2014; Erol, 2014; van Uhm, 2016).

Yaban hayatı biyokaçakçılığına olan talep; geçim ihtiyacı, kültürel önem ve statü sembolleri, finansal yatırımlar, koleksiyonculuk ve geleneksel tıp gibi başlıca nedenlerle desteklenmektedir (Kapera ve Kapera, 2021; Keskin vd., 2022). Bununla birlikte canlılar, kaçakçılık dışında biyoçeşitliliği tehdit eden diğer unsurlardan olan biyolojik savaş için kullanılabilir. Yerli flora ve fauna elementleri için zararlı ve tehlikeli olan istilacı türlerin de kaçakçılığı da bilinçli veya farkında olmadan yapılması söz konusudur (Sümer, 2016). İstilacı türler ile yerli türlerin yok olması başta olmak üzere birçok ekolojik ve ekonomik kayıplara neden olabilir.

Biyokaçakçılık hadiselerinde bilhassa tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık, gıda, endüstri, peyzaj, tıp ve eczacılık sektörleri için canlılar ve genetik yapıları hammadde niteliğindedir (Keçeli vd., 2013; Türkoğlu ve Verdiyeva, 2022). Yaban hayatı biyokaçakçılık ticaretinin ekonomik değerinin yüksek olduğu tahmin edilmektedir (Wyler ve Sheikh, 2008; Esmail vd., 2020; FATF, 2020; Keskin vd., 2022). Bunun bir sonucu olarak biyokaçakçılık olayları sürekli olarak artış göstermektedir. Bu artış 'Wildlife Trade Portal' (2023) verilerine bakıldığında açıkça görülmektedir. 1982 yılında küresel çapta kayda geçen vaka sayısı 2 iken, 2000 yılında 205, 2010 yılında 1125, 2015 yılında 1283, 2020 yılında ise 2939 vaka sayısına çıkmıştır ve veri tabanında kayıtlı toplam 26156 vaka bulunmaktadır (WTP, 2023). Aynı şekilde Türkiye'deki biyokaçakçılık olayları, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne (EGM) bağlı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı'nın (KOM) 2021 yılında yayımladığı ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı (2020) raporlarda da biyokaçakçılık olaylarının artan seyirde olduğu anlaşılmaktadır. Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün (2020) yayımladığı 2016-2020 yılları arasında yürütülen mücadele çalışmalarında; 'Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora' (CITES) kapsamında olduğu değerlendirilen 27 olay kaydedilmiş ve bu olaylarda; gümrüklenmiş değeri yaklaşık 2,3 milyon TL olan 631 adet canlı hayvan, hayvan parçaları ve bitki ele geçirildiği belirtilmiştir. Arıkan vd. (2021), Google arama motorunu kullanarak Türkiye'de 1999 ve 2020 yılları arasında, devamlı artış eğiliminde olan toplamda 517 vakanın olduğunu saptamışlardır. Biyokaçakçılık doğası gereği gizli olduğu için kesin olay sayısının daha fazla olduğu varsayılabilir (Esmail vd., 2020; Arıkan vd, 2021). Çeşitli kaynaklara göre biyokaçakçılık vaka sayıları farklılık göstermekte ya da sadece belirli bölgelerdeki tespit edilen hadise sayıları belirtildiğinden (Sas-Rolfes vd., 2019), net vaka sayısını vermek çok mümkün değildir.

Yasa dışı yaban hayatı biyokaçakçılığı, 150'den fazla farklı ülkeden bilinen kaçakçı ve 37 binden fazla hayvan ve bitki türüyle küresel olarak ciddi bir problemdir (Kapera ve Kapera, 2021; Keskin vd., 2022). Bu problemin çok geniş çapta, çevre ve biyoçeşitlilik üzerinde önemli ve geri döndürülemez etkilerinin yanında, hem kaynak hem de tüketicinin sağlığı, ekonomik kalkınması ve yönetilmesi üzerinde de olumsuz etkileri olmaktadır (Petrossian vd., 2016; Veríssimo ve Wan, 2019). Son yıllarda biyokaçakçılık, birçok hayvan türü sayısının azalmasına ya da yok olmasına yol açmıştır (Küçükosmanoğlu vd., 2019). Bu nedenle yaban hayatı biyokaçakçılığının yaratacağı tehdit ve tehlikeleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek, doğayı ve doğal hayatı korumak için çeşitli uluslararası organizasyonlar kurulmuştur. 'TRAFFIC', 'Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora' (CITES), 'The Association of Zoos and Aquariums' (AZA), 'The World Wild Fund for Nature' (WWF), 'The Oxford Martin Programme on Wildlife Trade' (IWT), 'The Illegal Wildlife Trade Challenge Fund' (IWTCF) gibi organizasyonları örnek göstermek mümkündür. Asli görevi olmasa da biyokaçakçılığı engellemeye çalışan kuruluşlar da bulunmaktadır. Örneğin 'The International Federation of Freight Forwarders Associations' (FIATA) biyokaçakçılığın engellenmesi ve fark edilmesi hakkında kurslar vermektedir. Bu organizasyonlar dışında ülkemizin de dahil olduğu biyoçeşitliliği korumaya ve biyokaçakçılığın önlenmesine yönelik uluslararası birçok sözleşme bulunmaktadır (Tablo 2; bkz. CBD, 2023; CHM Netherlands, 2023). Tüm bu girişim ve çabalara rağmen biyokaçakçılık olaylarına yönelik caydırıcı yaptırımların olmadığı söylenebilir. Örneğin Kamerun, Avustralya, Endonezya, Rusya, ABD ve Norveç gibi ülkelerde biyokaçakçılıkla ilgili tespit edilen bazı hadiselerde, para cezalarının ağırlık kazandığı görülmektedir (Aydemir ve Göktürk, 2019). Türkiye'de de benzer bir durum söz konusudur. 2007-2014 yılları arasında biyokaçakçılık suçu

nedeniyle 96 kişi hakkında toplam 52 vakada cezai işlem yapılmış ve bunun sonucunda sadece 2,803,000 TL para cezası verilmiştir (Daily Sabah, 2015). Bunun bir nedeni, 1 Temmuz 1975 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye ile birlikte 185 üyesi bulunan CITES, biyokaçakçılığa karşı yaptırımların sadece genel prensiplerini ve kapsamını sunması ve üye ülkelerin, yaptırımların uygulanmasını kendi yasal düzenlemeleriyle gerçekleştirmesidir (CITES, 2023). Türkiye özelinde başka bir nedeni ise Türkiye'de biyokaçakçılık cezalarının 5326 sayılı "Kabahatlar Kanunu'na" göre verilmesidir. Söz konusu kanunda 'biyokaçakçılık' kavramsal olarak değerlendirilmediği için ilgili birimler ve kişiler tarafından sadece para cezaları kesilebilmektedir (Güler ve Mutlu, 2018). Biyoçeşitliliği korumak ve biyokaçakçılıkla doğrudan ve dolaylı olarak mücadele etmek için Türkiye'de 52 farklı mevzuat (13 uluslararası sözleşme, 14 kanun, 2 kanun hükmünde kararname ve 23 özel yönetmelik) olmasına rağmen biyokaçakçılığa karşı yaptırımlar noktasında ciddi eksiklikler bulunmaktadır (Birben ve Gençay, 2019; Küçükosmanoğlu vd., 2019). Biyokaçakçılığın kazançlı bir eylem olduğu düşünülürse sadece para cezalarının caydırıcı olamayacağı söylenebilir. Örneğin, 2019 yılında İstanbul Havaalanı'nda 8,5 milyon TL değerindeki pangolin pulları ele geçirilmiştir (Anadolu Ajansı, 2019). Biyokaçakçılıkta yaptırımların yeterince önleyici olmaması birçok araştırmacı tarafından da eleştirilmektedir (UNODC, 2023).

Tablo 2. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası biyolojik çeşitlilik sözleşmeleri

Sözleşme	**Kongre Tarihi**	**Türkiye'nin Onay Tarihi**
Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern)	1982	1984
Convention on Biological Diversity United Nations	1992	1996
Cartagena Biosafety Protocol	2003	2004
Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution (Barcelona)	1976	2002
Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants	2004	2010
Forest Europe	1990	1990
Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution (Bucharest)	1992	1994
Convention on Wetlands (Ramsar)	1975	1994
Sevilla Convention	1971	1971
International Convention for the Protection of Birds (Paris)	1950	1956
Natura 2000	The EU Birds Directives (1981)/ The EU Habitats Directives (1992)	

Kaynak: Küçükosmanoğlu vd., 2019.

3.4. Yaban Hayatı Turizmi ve Biyokaçakçılık İlişkisi

Kumara (2016), birkaç çalışmaya dayanarak, turizmin faaliyetleri ile biyokaçakçığın artması arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğunu düşünmektedir. Biyokaçakçılık sürekli artış gösterdiğinden bilim insanlarının ve sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile disiplinler arası kamuoyunun dikkatini çeken bir sorun olmuştur (Arıkan vd, 2021; WTP, 2023). Biyokaçakçılığın nasıl azaltılacağını ya da engelleneceğini anlamak amacıyla, sorunu çeşitli perspektiflerden ele alan çalışmalar yapılmaktadır (Pires ve Moreto, 2016). Yaban hayatı turizmi çalışmalarının daha çok yöre halkının tutum ölçümü, konu ile ilgili politikalar ve ekonomik faydalar gibi çeşitli konulara (Fatima ve Khan, 2017; Sas-Rolfes vd., 2019) yoğunlaştığı görülmektedir.

Yaban hayatı turizmi, doğal yaşam ortamındaki canlıların korunmasını ve sürdürülebilirliğini hedeflese de (Green ve Giese, 2004) turizm, bazı durumlarda biyoçeşitliliğe zarar verebilmektedir (Akyol, 2017; Rizzolo, 2017) Bunun bir nedeni de yaban hayatı turizminin biyokaçakçılığa zemin hazırlaması, biyoçeşitliliğe tehdit oluşturmasıdır (Biggs vd., 2015; Esmail vd., 2020). Yaban hayatı turizmi bir çok paydaşa sahiptir ve bu durum faaliyetlerin izlenmesini ve denetlenmesini

güçleştirmektedir (Newsome vd., 2005; Baral, 2013). Yaban hayatı turizm faaliyetlerine katılan turist görünümlü biyokaçakçılar bulunmaktadır. Bu yöntemle yapılan biyokaçakçılık vakaları, ilgili alanyazın, ulusal ve uluslararası medya incelendiğinde açıkça görülmektedir. Örneğin hem canlı çeşitliliğin korunması hem de sürdürülebilir kalkınma bağlamında vahşi hayvan ve bitki ticareti konusunda küresel olarak çalışan bir sivil toplum kuruluşu olan TRAFFIC raporuna (2019) göre; 1997-2019 yıllarını kapsayan biyokaçakçılık olaylarına turistlerin dahil olduğu görülmektedir. Van Uhm (2016) tarafından yayımlanan ''*The Illegal Wildlife Trade*'' isimli kitapta turistlerin katıldığı biyokaçakçılık hadiseleri olduğu belirtilmektedir. İlgili alanyazında da biyokaçakçılık olaylarına turistlerin dahil olduğunu belirten ve olayların detaylarını paylaşan farklı çalışmalar mevcuttur (Warchol, 2004; Bacak, 2014; Güler ve Mutlu, 2018; Aydemir ve Göktürk, 2019; Dayıoğlu vd. 2019; Kurt vd., 2019; Arıkan vd., 2021). Bu bağlamda turistlerin yaptığı belirtilen biyokaçakçılık vakalarından birkaç örneği paylaşmak, turizm ve biyokaçakçılık ilişkisinin öneminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu vakaların bazıları;

- Almanya'da bulunun bir üniversitede görev yapan bir akademisyenin, Antalya'ya tatile gelerek, çeşitli doğa turlarına katılırken, Türkiye'ye özgü böcek türlerinden topladığı ve koruyucu tüplere koyarak kargolamaya çalıştığı tespit edilmiştir (Aydemir ve Göktürk, 2019).
- Mersin'in Çamlıyayla ilçesinde bulunan iki Rus vatandaşı, turist olarak göründükleri halde kelebek ve böcek toplamak için doğada dolaştıkları tespit edilmiştir. Güvenlik güçleri sırt çantalarında 37 kelebek ve 45 böcek bulmuştur. Bu durum için biyokaçakçılık suçlaması yapılmış ve idari para cezası uygulanmıştır (Kurt vd., 2019).
- 2020 yılında toplamda 7 turistin katıldığı 5 biyokaçakçılık vakası, havaalanlarında tespit edilmiştir. Bu hadiselerden birinde Türkiye geçiş ülkesi olarak kullanılmıştır (TRAFFIC, 2022).
- Bir turist, 2019 yılında havaalanı yoluyla 150 kaplumbağayı Cezayir'den Fransa'ya götürmek üzereyken yakalanmıştır (TRAFFIC, 2021a).
- Roma'da bir havaalanında, Venezuela uyruklu bir turist tarafından bir yaban hayatı hayvanının yasa dışı bir şekilde yurt dışına çıkarılmaya çalışılırken yakalanmıştır (TRAFFIC, 2019).
- Mısır'da ülkeyi terk ederken, turistlerden dokuz ayrı işlenmiş ve işlenmemiş fildişi ele geçirilmiştir (TRAFFIC, 2019).
- Endonezya'ya turist vizesiyle giren iki turistin 300'den fazla böcek türü topladıkları tespit edilmiştir (TRAFFIC, 2019).
- Tayvan'da, Güney Afrika'dan gelen bir turist üzerinde yaban hayatı hayvanlarından elde edilmiş ürünler bulunduğu belirlenmiştir (TRAFFIC, 2019).
- Hindistan'da bir turistik gezi otobüsünde, iki Nepal vatandaşı turist üzerinde yaban hayatı hayvanlarına ait ürünler bulunmuştur (TRAFFIC, 2019).
- Tayland'da bir havaalanında, iki turiste ait bagajlarda Japonya'ya kaçırılmak üzere 144 hayvan bulunmuştur (TRAFFIC, 2019).

Biyokaçakçılığı yapılan türlerin çok geniş bir yelpazede olduğu anlaşılmaktadır. Turist kılığındaki kaçakçıların canlı türlerini kaçırma yöntemleri, gerçek meslekleri ve uyrukları dikkat çekicidir. Örneğin akademisyen, biyolog, çevre mühendisi, ziraat mühendisi ve peyzaj mimari gibi mesleklere sahip olan turist görünümlü kaçakçılar vardır (Bacak, 2014; Güler ve Mutlu, 2018; Dayıoğlu vd., 2019). Bu kaçakçıların uyrukları ise Çek Cumhuriyeti, Hollanda, Romanya, Türkiye, Almanya, İsveç, Belçika, İngiltere, Macaristan, İtalya, Suriye, Rusya, Fransa, Danimarka, Japonya, Avusturya, İsveç ve daha birçok ülkedir (Warchol, 2004; Bacak, 2014; Wojciechowski, 2017; Aydemir ve Göktürk, 2019; Dayıoğlu vd. 2019; Arıkan vd, 2021). Buna ek olarak, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi raporuna (UNODC, 2020) göre, biyokaçakçılık hadiselerine karışanların 150 farklı milletten olduğu belirtilmektedir (Kapera ve Kaperea, 2021, Keskin vd., 2022).

Turist amaçlı seyahatlerle yapılan gezilerde toplanan ve kaçırılan biyolojik materyaller bilimsel çalışmalarda kullanılmakta ve çeşitli raporlarla yayımlanmaktadır. Biyokaçakçılık ile elde edilen endemik ve nadir türlerin, canlı gruplarına özgü borsalarda satıldığı veya değiş-tokuş edildiği bilinmektedir (Koçak, 2012). Günümüzde internet üzerinden (sosyal medya platformaları ile) bazı canlılar yasal olmayan yollarla satılmaktadır. Bunların dışında bilinçsizce ve etik dışı yollarla, çoğunlukla teşhis ve DNA sekuans analizi için amatör veya bilimsel amaçlarla yurtdışına gönderilen bitki ve hayvan türleri de olabilmektedir.

Turistler, doğrudan biyokaçakçılık suçunu işleyebilecekleri gibi aynı zamanda dolaylı olarak da biyokaçakçılık suçuna dahil olabilir ya da teşvik edebilirler. Turistlerin bu tür alışverişlerde bulunduğuna dair birçok kanıt ve olay bulunmaktadır (TRAFFIC, 2019). Turistlerin aldıkları hediyelik eşyalar, türü tehlike altında olan yabani hayata ait canlıların kendisi ya da onlardan elde edilmiş ürünler olabilmektedir (Woronuk, 2008; Wyler ve Sheikh, 2008; Kapera ve Kapera, 2021). Turistler, yerel satıcılar tarafından satılan bu tür hediyelik eşyaları alırken, ürünlerin ne şekilde ve neyden üretildiği hakkında farkındalıkları olmayabilir. Bununla birlikte bazı yemek ve gıda ürünleri nesli tehlike altında olan hayvanlara ait olabilir. Örneğin Çinli turistlerden bazılarının tatildeyken yasadışı yaban hayatı ürünlerini yedikleri ya da satın aldıkları gerekçesiyle Çin'in turizm endüstrisinden küresel liderler, Dünya Turizm Federasyonu (WTA) ve Çin Yaban Hayatı Koruma Derneği (CWCA) tarafından oluşturulan Turizm Endüstrisinin Yasadışı Yaban Hayatı Ticareti Sözleşmesini imzalayarak yasadışı vahşi yaşam ticaretiyle mücadele etme taahhütlerini vermişlerdir (TRAFFIC, 2021b). Benzer şekilde Mısır'dan mercanların bilinçsiz bir şekilde turistler tarafından alınma olasılığına vurgu yapılmaktadır (van Uhm, 2016). Diğer taraftan turistler, satıcıların üründe yasa dışı bir durumun olmadığına dair manipüle edilebilmektedir (Bergin ve Nijman, 2014). Bu durum, yasa dışı faaliyetlerin devam etmesine neden olabilmekte ve türlerin doğal ortamların ve yaşam alanlarının korunmasına zarar verebilmektedir. Tüm bunlarla birlikle Woronuk (2008), yaban hayatı hediyelik eşyalarla ilgili araştırmaların yeterince yapılmadığı ileri sürülmektedir. Bu tür hediyelik eşyalara olan talebin azaltılması ve farkındalığının arttırılması için araştırmaların konuya yoğunlaşması önem arz etmektedir. ABD Balık ve Yaban Hayatı Servisi'ne (FWS) göre, biyokaçakçılığa olan talebin azaltılmasına yönelik stratejilerden biri de yaban hayatı hediyelik eşyalarına olan talebin azaltılmasıdır (Wyler ve Sheikh, 2008). Ayrıca, bazı turistlerin ise tatil harcamalarına katkıda bulunmak için biyokaçakçılık yaptıkları belirtilmektedir (van Uhm, 2016).

Biyokaçakçılık faaliyetleri hava yolu vasıtasıyla yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir (C4ADS, 2018). Örneğin Avrupa komisyonuna sunulmak üzere TRAFFIC (2022) verilerine bakıldığında, belirtilen olayların %21'ni oluşturmaktadır. Yine TRAFFIC (2019) bülteninde yayımlanan bir rapora göre, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin bulunduğu ve CITES listesinde yer alan yaban hayatı hayvanlarının biyokaçakçılığının yapıldığı 6095 vakanın 2678'i (%42'si) havaalanlarında ele geçirildiği belirtilmektedir. Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı (2020) araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Raporda 2016 ve 2020 yılları arasında biyokaçakçılık vakalarının %49'u hava yolu ile gerçekleştiği belirtilmektedir. Tüm bunlara binaen turizmin bel kemiği olan ulaşım sektörünün biyokaçakçılık yapılırken aktif bir şekilde kullanıldığı ve biyokaçakçılar tarafından havayolu ulaşımının özellikle tercih edildiği açıkça görülmektedir. Bununla birlikte 'Tourism Economics' (2018) tarafından 'Air Passenger Forecasts Global Report' isimli yayımlanan bir çalışmada, mevcut politikalar çerçevesinde, 2037 yılındaki havaalanını kullanan yolcu sayısı, 2017 yılının iki katına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu artış, denetleme sürecinde göz ardı edilen olayların yaşanmasına ve denetlemelerin zorlaşmasına neden olabilir. Bununla birlikte çok sayıda turistin olduğu bölgelerde azalan sorumluluk ve ahlaki kaygı ortaya çıkabilir (Brunt ve Hambly, 1999). Bu nedenle biyokaçakçılık hadiselerinin tespit edilmesi zorlaşabilir. Bu manzaraya karşın ulaşım sektörünün bazı aktörleri çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Örneğin, Macera Seyahati Ticaret Derneği (ATTA), Amerikan Seyahat Acenteleri Derneği (ASTA) ve Uluslararası Yolcu Gemileri Birliği (CLIA), bir kamu-özel ortaklığı olan ABD Yaban Hayatı Ticareti İttifakı'nın (AZA) misyonunu desteklemek için güçlerini birleştirmişlerdir. ASTA, ATTA ve CLIA üyelerinin kullanımına sunulan "Gitmeden Önce Bilin / Satın Almadan Önce Sor" dijital araç seti oluşturulmuştur. Bu araç seti, yasadışı vahşi yaşam ürünlerine olan talebi sona erdirmenin önemini vurgulayan eğitim broşürleri, kamu hizmeti duyuruları, infografikler ve filmler içermektedir. Bu ittifaka binaen ASTA CEO'su Zane Kerby, ''Seyahat ve turizm endüstrisi, dünya çapında milyonlarca insana ulaşma ve onlara vahşi yaşam kaçakçılığını sona erdirmek için çözümün nasıl bir parçası olabileceklerini gösterme konusunda benzersiz bir yeteneğe sahip'' açıklamasında bulunmuştur (Simpson, 2017). Başka bir girişim ise Dünya Seyahat ve Turizm Konsey'i (WTTC, 2022) tarafından seyahat ve turizm sektörünün biyokaçakçılık ticaretiyle mücadele etmek ve iş birliği yapmak amacıyla bir rapor yayımlamasıyla yapılmıştır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi yönergeleri; tur operatörleri, seyahat acenteleri, konaklama ve ulaşım sağlayıcıları için hayvan refahını teşvik etmeyi, yaban hayatı hayvanlarını tedarik etmekten kaçınmayı, bu hayvanların ticaretinin yapılmasını engellemeyi, üreme ve sömürü gibi hayvanların kötüye kullanılmasını yasaklamayı hedeflemektedir.

Turizmin uluslararası gelişimine önemli katkı sağlayan seyahat acenteleri ve tur operatörleri, turist gönderen ve alan ülkeler için kritik bir bileşendir (Alaeddin, 2007). Temel görevlerinden biri, turistlerin ihtiyaçlarını karşılayarak memnuniyetlerini en yüksek seviyeye çıkarmaktır (Çamlıca vd., 2022). Ancak bu doğru yöntemler ile yapılmadığında olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin Güler ve Mutlu (2018) tarafından, Türkiye'de yapılan bazı biyokaçakçılık olaylarına turizm acentelerinin ve tur operatörleri rehberlerinin, turist memnuniyetini arttırmak için katkı sağladığının tespit edildiğini belirtmektedirler. Bu durumu destekler nitelikte, Kenya'da yüzyılı aşkın süredir safari hizmetleri sunan bir işletmenin sahibi; turizm operatörlerinin biyokaçakçılık hadiselerindeki kolaylaştırıcı rollerine vurgu yapmaktadır (Biggs vd., 2015).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu alanyazın çalışmasında biyokaçakçılığın turizm ile ilişkisi incelenmiştir. Biyoçeşitlilik açısından turizm, doğal yaşam alanlarındaki canlı türlerinin korunması ve sürdürülebilir kullanımı ile ilgili bir kavramdır (Deniz, 2019; Seven, 2020). Alternatif turizm olarak yaban hayatı turizmi, biyoçeşitliliği ve ekosistemi zengin olan alanlarda yapılan faaliyet ve etkinliklerle açıklanmaktadır. Fakat turizm çatısı altında çok farklı yollar ve amaçlar ile biyokaçakçılık yapıldığı anlaşılmaktadır.

Turizm, insan ve yaban hayatı arasındaki çatışmayı azaltmak için bir çözüm aracı olarak görülmektedir anacak bu noktada biyokaçakçılık gibi çeşitli riskler doğurabilmektedir. Bireysel veya kitlesel olarak turizm faaliyetleri kapsamında biyokaçakçılık olaylarına katılan turistler bulunmaktadır. Bu turistler direkt olarak canlı veya bitki türlerini kaçırmanın yanında kasti veya farkında olmadan nadir, endemik ya da tehlike altında olan canlılardan elde edilen ürünleri de satın almaktadır. Bazı turistler ise tatil maliyetlerini düşürmek için biyokaçakçılık yapmaktadır (van Uhm, 2016). Bunun yanında biyokaçakçılık yaparken çok farklı kaçırma yöntemleri de kullanılmaktadır. Hem Türkiye özelinde hem de uluslararası camiada biyokaçakçılığa karşı çeşitli önlemler mevcuttur. Fakat veriler incelendiğinde vakaların artış eğiliminde olduğu açıktır. Bu noktada turizm faaliyetlerine katılan turistlere biyokaçakçılık ile ilgili bilgilendirmeler (afiş, broşür, bilgilendirme notları ve kısa videolar vb. ile) yapılmalıdır. Bilgilendirme süreci turizm faaliyetlerinin ilk aşamasından başlayıp son aşamasına kadar devam etmelidir. Turistlere ulaşım, konaklama ve diğer tüm faaliyetler süresince ilgili diğer paydaşlar da eklenerek sistematik olarak bu bilgiler verilmelidir. Bilgilendirmeler, biyokaçakçıların özellikle yöneldiği canlı türleri ve bu türlerin kaçırılma yöntemleri üzerine olması, konunun anlaşılmasını sağlamaya yardımcı olacaktır. Birçok nedenden dolayı biyokaçakçılık yapıldığından, biyokaçakçıların çeşitli mesleklere ve uyruklara sahip olabileceği belirtilmektir (Warchol, 2004; Bacak, 2014; Wojciechowski, 2017; Aydemir ve Göktürk, 2019; Dayıoğlu vd. 2019; Arıkan vd, 2021). Turistler tarafından biyokaçakçılık girişimde bulunan turistin mesleğine ve uyruğuna aldanılmaması gerektiğinin bilinmesi, hadisenin ilgili makamlara bildirilmesini kolaylaştıracaktır. Bilgilendirme faaliyetlerinin yürütülebilmesi, turizm bileşenlerinin ve ilgili diğer alanların (üniversitelerin biyoloji bölümleri, doğa koruma ile ilgili birimler vb.) iş birliğiyle mümkün olacağı açıktır. Nitekim biyokaçakçılık neredeyse her ülkenin muhatap olduğu bir tehlikedir.

Seyahat acenteleri ve tur operatörleri, turistlerin tatil faaliyetlerini planlamalarına ve organize etmelerine yardımcı olan temel aracılardır. Hizmet kalitesini arttırarak müşteri memnuniyetini sağlamak, bu sektörlerin temel amaçlarından biridir. Fakat bazı seyahat acentelerinin ve tur operatörlerinin biyokaçakçılık faaliyetlerine yardımcı olduğu belirtilmektedir (Biggs vd., 2015; Güler ve Mutlu, 2018). Bu kuruluşların eylemlerinin potansiyel sonuçlarının farkında olması, sorumlu ve sürdürülebilir turizmin ilkelerine uygun politikalar benimsemeleri esastır. Seyahat sektörleri, yaban hayatı biyokaçakçılığına karşı mücadele etmenin önemli bileşenleri olmaları, yaban hayatı turizminin ana ürünlerini oluşturan bitki ve hayvanlara doğrudan veya dolaylı zarar veren biyokaçakçılığa destek vermek veya ortam yaratmak, turizmin amacının ve esasının, koruma ve sürdürülebilirlik olduğu düşünüldüğünde kabul edilemez. Sıkı denetimler ve bilgilendirmeler ile seyahat sektörünün, doğal kaynakları ve biyoçeşitliliği korumadaki sorumluluklarını unutturmamak ve bu amaç doğrultusunda hareket etmelerini sağlamak gerekmektedir. Bu konudaki hassasiyetin yüksek olması ve denetleyici kurumların gerektiğinde ağır yaptırımlar uygulayarak caydırıcı olması biyokaçakçılığın azaltılmasına yönelik olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Turizmde hava yolunun biyokaçakçılık olaylarında oldukça tercih edildiği, veriler incelendiğinde açıkça görülmektedir. Biyokaçakçılığa karşı, Macera Seyahati Ticaret Derneği (ATTA), Amerikan Seyahat Acenteleri Derneği (ASTA) ve Uluslararası Yolcu Gemileri Birliği (CLIA)

tarafından çeşitli iş birlikleri yapılmıştır. Dünya Seyahat ve Turizm Konsey'i (WTTC, 2022) de biyokaçakçılığa karşı bazı yönergeler açıklamıştır. Bunlara karşın hava yolu kullanıcı sayısında her yıl artış görülmesi, denetimi ve bu nedenle biyokaçakçılık olaylarının tespit edilmesini zorlaştırabilir. Biyokaçakçıların, havaalanlarındaki çalışanların ve cihazların kontrolünden sıyrılma ihtimallerini mümkün olduğunca azaltmak gerekmektedir. Bu noktada tüm paydaşlar biyokaçakçılık olaylarında kullanılan ve kullanılabilecek tüm yöntemler ve buna maruz kalan türler konusunda düzenli olarak bilgilendirilmesi biyokaçakçılığın engellenmesinde ve farkındalığının artmasına önemli katkılar sunacaktır. Bununla birlikte, WTTC (2022) tarafından yayımlanan yönerge kurallarına tüm seyahat ve ulaşım aktörlerinin uymaları sağlanmalıdır. CITES ve IUCN tarafından belirlenen canlı türlerine ait ürünlerin taşınmaması için gerekli önlemler kapsamlı bir şekilde yürütülmelidir. Biyokaçakçılığın ekonomik getirisi yüksek olduğundan yalnızca para cezaları caydırıcı etkide olmayabilir. Biyokaçakçılık, sadece hayvan ve bitki türlerine yönelik bir tehdit gibi görünse de aslında biyoçeşitliliğe yönelik bir tehdit olması nedeniyle insan varlığı için de risk oluşturur. Bu nedenle, biyokaçakçılığı önleyici yaptırımlar uygulanmalı, ulusal ve uluslararası düzeyde çabalar artırılmalıdır. Sürdürülebilir politikaları sağlamak için biyolojik materyaller her ne sebeple olursa olsun yasal yollar dışında gönderilmemeli ve kullanmamalıdır. Biyolojik unsurların tıpkı diğer yer üstü ve yer altı zenginlikler gibi değerler olduğu, sürdürülebilirliği ve korunması tüm insanlığın ortak görevi olduğu unutulmamalıdır.

Biyokaçaklığı önleme çabaları, bir dizi paydaşın iş birliğini ve derin bir anlayışını gerektirdiği açıktır. Biyokaçakçılığa karşı mücadelede başarılı olmada ve paydaşlar arasındaki iletişimin arttırılmasını sağlamada turizmin rolü önemlidir. Turizm bileşenlerinin koordineli çalışması biyokaçakçılık ile mücadeleyi güçlendirecektir. Bu doğrultuda turizmin; biyokaçakçılıkla ilgili politikaların oluşturulması, değerlendirilmesi ve uygulanmasında kullanılması ciddi katkılar sunacaktır. Bu çalışma ile yapılan alanyazın incelemesi, turizm ve biyokaçakçılık arasındaki ilişkinin yeterince araştırılmadığını ve biyokaçakçılıkla ilgili çalışmaların dar kapsamlı olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, turistlerin biyokaçakçılık olaylarına katılma motivasyonları ve farkındalıklarının yanı sıra diğer turizm bileşenlerinin biyokaçakçılıkla ilişkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve araştırılması gerekmektedir. Biyokaçakçılıkla mücadele eden kuruluşların, organizasyonların ve alanyazındaki araştırmaların, daha çok maruz kalan canlıların ve vakaların tespitine odaklandığı, yasaların ve etkinliğinin yeterince gündeme getirilmediği anlaşılmaktadır. Biyokaçakçılık hadiselerinin detaylarına (yapılış yöntemi, maruz kalan canlıların önemi, biyokaçakçılık yapan kişiler vb.) dayanarak kullanılan yasal düzenlemelerin, uygulamaların araştırılması ve etkililiğinin ortaya konması biyokaçakçılığın azaltılması veya önlenmesinde etkili sonuçlar verecektir. Bu çalışmadaki araştırma sonuçları, biyokaçakçılık ile turizm ilişkisi ve bu konuda yapılacak çalışmalar için temel oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı, (2019). İstanbul Havalimanı'nda 1,2 ton pangolin pulu ele geçirildi. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/istanbul-havalimaninda-1-2-ton-pangolin-pulu-ele-gecirildi/1544045, Erişim tarihi: 12 Şubat 2023.

Aksoy, Z. & Seven, E. (2022). The Descriptive Overview of Hunting Tourism: General Reviews for Turkey. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 5(Special Issue-1), 110-122.

Akyol, A. 2017. Contributions of local guidance practices to the natural environment, protected areas and local people. *Applied Ecology and Environmental Research*, 15(3), 1079-1096

Alaeddinoğlu, F. & Aydın, B. (2018) Van'da Sulak Alanların Mevcut Durumu ve Turizme Konu Olma Yeterlilikleri. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 3-6 Ekim 2018, Ankara.

Animondial, (2021). Preventing Illegal Wildlife Trade. https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2021/Illegal-Wildlife-Trade-Guidelines.pdf?ver=2021-07-15-102438-370, Erişim tarihi: 12 Şubat 2023.

Arıkan, K. G., Buyuk, Ö. G., Yeni, B. & Per, E. (2021). Türk Medyasında Yaban Hayatı Kaçakçılığı. *Acta Infologica,* 5 (2) , 299-317.

Arslaner, E. & Erol, G. (2017). Alternatif Turizmin Bazı Türleri Üzerine Bir Değerlendirme (An Evaluation on Some Types of Alternative Tourism). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 422-438.

Aydemir, Y. & Göktürk, T. (2019). Türkiye'de Biyokaçakcılık ve Artvin. Academic Studies on Natural and Health Sciences, *Gece Akademi*, Volume 2, p. 569.

Bacak, E. (2014). Türkiye'nin Fauna Zenginliği, İ.Ü. OMYO Avcılık ve Yaban Hayatı Programı. İstanbul Üniversitesi Kongre Merkezi, 26 Haziran 2014, İstanbul.

Baral, A. (2013). *Impacts of wildlife tourism on poaching of Greater One-horned Rhinoceros (Rhinoceros unicornis) in Chitwan National Park, Nepal*. Doctoral dissertation, Lincoln University.

Bergin, D. & Nijman, V. (2014). Illegal and open wildlife trade In Morocco's capital. Swara July-September, 54-57.

Biggs, D., Cooney, R., Roe, D., Dublin, H., Allan, J, Challender, D. & Skinner, D. (2015). Developing a theory of change for communities, governance, incentives, and sustainable use in combating illegal wildlife trade. Annex 3, Symposium Report, 'Beyond enforcement: communities, governance, incentives and sustainable use in combating wildlife crime', 26-28 February 2015, Glenburn Lodge, Muldersdrift, South Africa.

Birben, Ü. & Gençay, G. (2019). Bio-smuggling in Turkey. *Crime, Law and Social Change*, 71(4), 345-364.

Brunt, P. & Hambly, Z. (1999). Tourism and crime: A research agenda. *Crime prevention and community safety*, 1, 25-36.

Burns, G. L. (2004). The Host Community and Wildlife Tourism. *In K. Higginbottom (Ed.), Wildlife Tourism: impacts, management and planning*, pp. 125-142.

C4ADS, (2018). The Center For Advanced Defense Studies. *In Plane Sight: Wildlife Trafficking in the Air Transport Sector*, p. 213.

CBD, (2023). Convention on Biological Diversity. Biodiversity Research and Coordination Network. https://www.cbd.int/brc/, Erişim tarihi: 12 Şubat 2023.

CHM Netherlands, (2023). International agreements. https://nl.chm-cbd.net/en/policy-biodiversity-netherlands/international-agreements, Erişim tarihi: 23 Şubat 2023.

CITES, (2023). Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. https://cites.org/eng, Erişim tarihi: 01 Şubat 2023.

Cui, Q., Ren, Y. & Xu, H. (2021). The escalating effects of wildlife tourism on human–wildlife conflict. *Animals*, 11(5), 1378.

Çamlıca, K., Eren, A. S. & Aslan, H. M. (2022). Kapadokya Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Seyahat Acentelerine Yönelik E-Şikâyetlerin İçerik Analizi ile İncelenmesi TripAdvisor Örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 122-136.

Çavuş, Ş., Kaya, B. & Demirtaş, B. (2019). Sürdürülebilir turizm açısından slow food hareketine bakış ve Türkiye uygulamaları. Uluslararası Karadeniz Kıyı Ülkeleri Sempozyumu, Batum-Gürcistan, 364-375.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2023). Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri Genel Müdürlüğü. http://biodiversity.gov.tr/en/, Erişim tarihi: 01 Şubat 2023

Daily Sabah, (2015). Biosmugglers from various countries fined by ministry. https://www.dailysabah.com/life/2015/02/15/biosmugglers-from-various-countries-fined-by-ministry, Erişim tarihi: 23 Şubat 2023.

Deniz, T. (2019). Turizm ve Biyoçeşitlilik. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 323-339.

DKMP, (2023). Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Korunan Alanlar. http://www.milliparklar.gov.tr/korunan-alanlar, Erişim tarihi: 17 Ocak 2023.

Duffy, R. & Humphreys, J. (2017). Poaching, wildlife trafficking and human security. *In Poaching, Wildlife Trafficking and Security in Africa*, pp. 22-37, Routledge.

Erol, V. (2014). Biyokaçakçılık. *Jandarma Dergisi*, 140, 40–48.

Esmail, N., Wintle, B. C., t Sas-Rolfes, M., Athanas, A., Beale, C. M., Bending, Z., ... & Milner-Gulland, E. J. (2020). Emerging illegal wildlife trade issues: A global horizon scan. *Conservation Letters*, 13(4), e12715.

FATF, (2020), *Money Laundering and the Illegal Wildlife Trade*, FATF, Paris, France.

Fatima, J. K. & Khan, M. A. (2017). World Around Wildlife Tourism. *In Wilderness of Wildlife Tourism*, pp. 277-282, Apple Academic Press.

Fennell, A. D. (2015). *Ecotourism*. London and Newyork: Routledge.

Genç, V. & Seven, E. (2020). Kelebek Gözlemciliği ve Türkiye'nin Kelebek Turizm Potansiyeli. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 3064-3081.

Green, R. & Giese, M. (2004). Negative Effects of Wildlife Tourism on Wildlife. *In K. Higginbottom (Ed.), Wildlife Tourism: impacts, management and planning*, 81-93.

Güler, E. & Mutlu, A. (2018). Türkiye'de biyokaçakçılık sorunu Küre dağları milli parkı örneği. 12. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM 12), 25-27 Ekim 2018, Kırıkkale.

Higginbottom, K. (2004). Wildlife Tourism: An Introduction. *In K. Higginbottom (Ed.), Wildlife Tourism: impacts, management and planning*, 1-11.

IUCN, (2022). International Union for Conservation of Nature. IUCN Red List of Threatened Species. https://www.iucnredlist.org/, Erişim tarihi: 12 Şubat 2022

Kapera, I. & Kapera, A. (2021). Illegal wildlife products as tourist souvenirs–an outline of the problem from the perspective of Poland. *Geography and Tourism*, 1(9), 47-55.

Keçeli, T., Yaprak, E., Allı, E., Danışman, T.,Yorulmaz, T., Kılıçarslan, H., Demircan, A., Kocuklu, B. & Erdoğan, S. (2013). *Biyokaçakçılıkla Mücadele Rehberi Orman ve Su İşleri Bakanlığı*, Ankara.

Keskin, B. B., Griffin, E. C., Prell, J. O., Dilkina, B., Ferber, A., MacDonald, J., Hilend, R., Griffis, S., & Gore, M. L. (2022). Quantitative Investigation of Wildlife Trafficking Supply Chains: A Review. *Omega*, 102780.

Koçak, A. Ö. (2012). Milli börtü hain böceklere karşı. https://www.hurriyet.com.tr/gundem/milli-bortu-hain-boceklere-karsi-20248617, Erişim tarihi: 12 Şubat 2023

KOM, (2021). *Daire Başkanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu*. KOM Yayınları: Ankara.

Kumara, H. (2016) Challenges of Biopiracy: Implementing Community Based Ecotourism (CBET) in the Sri Lankan Context. *Journal of Tropical Forestry and Environment*, 6(2), 36-49.

Kurt, O., Çelik, N., Göre, M., & Kurt, H. (2019). Türkiye'de Biyolojik Çeşitliliği Tehdit Eden Biyo-Kaçakçılık. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 7(sp2), 46-51.

Küçükosmanoğlu, A., Uyar, Ç. & Küçükosmanoğlu, G. G. (2019). An Investigation of the Studies on the Conservation of Biodiversity in Turkey. *Bilge International Journal of Science and Technology Research*, 3(2), 246-255.

Newsome, D., Dowling, R. K. & Moore, S. A. (2005). *Wildlife tourism* (Vol. 24). Channel view publications, p. 299.

Oğurlu, İ. (2008). Yaban hayati kaynaklarımızın yönetimi üzerine. *Turkish Journal of Forestry*, 9(2), 35-88.

Özer, O. (2020). Türkiye'nin Av Turizmi Potansiyeli Konusunda Bir Değerlendirme. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel (JOGHAT)*, 3(1), 71-86.

Petrossian, G. A., Pires, S. F. & van Uhm, D. P. (2016). An overview of seized illegal wildlife entering the United States. *Global Crime*, 17(2), 181-201.

Pires, S. F. & Moreto, W. D. (2016). *The illegal wildlife trade*. Oxford Handbooks Online.

Rizzolo, J. B. (2017). Exploring the sociology of wildlife tourism, global risks, and crime. *Conservation criminology*, 133-154.

Sarı, A. & Arpacık, A. (2020). Türkiye'nin yaban hayatı odaklı turizm potansiyeli. *Uluslararası Tarım ve Yaban Hayatı Bilimleri Dergisi*, 6(2), 355-364.

Sas-Rolfes, M., Challender, D. W., Hinsley, A., Veríssimo, D. & Milner-Gulland, E. J. (2019). Illegal wildlife trade Scale, processes, and governance. *Annual Review of Environment and Resources*, 44, 201-28.

Seven, E. (2020). Türkiye'nin Biyoçeşitlilik Turizm Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 3(2), 95-103.

Sümer, Ç. G. (2016). Çevresel ve Milli Güvenlik Boyutları Açısından Biyolojik Çeşitlilik ve Tehlikeler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İBBF Dergisi*, 11(1), 207-230.

Tezcan, S. (2020). Analysis of the insect fauna of Turkey and suggestions for future studies. *Munis Entomology & Zoology*, 15(2), 690-710.

Thapa, B., Aryal, A., Roth, M. & Morley, C. (2017). The contribution of wildlife tourism to tiger conservation (Panthera tigris tigris). *Biodiversity*, 18(4), 168-174.

Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, (2020). s. 65-70.

Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, (2021). s. 53-54.

Tourism Economics, (2018). Air Passenger Forecasts Global Report. https://s3.amazonaws.com/tourism-economics/craft/Latest-Research-Docs/Global-Report-Update-October-2018.pdf, Erişim tarihi: 23 Şubat 2023.

TRAFFIC, (2019). A compilation of seizures and prosecutions reported in the TRAFFIC Bulletin from 1997 onwards. https://www.traffic.org/publications/reports/latest-seizures/, Erişim tarihi: 23 Şubat 2023.

TRAFFIC, (2021a). An overview of seizures of CITES-listed Wildlife in the EU in 2019. https://www.traffic.org/publications/reports/an-overview-of-seizures-of-cites-listed-wildlife-in-the-eu-in-2019/, Erişim tarihi: 23 Şubat 2023.

TRAFFIC, (2021b). China's tourism industry commits to strengthening its efforts in tackling wildlife trafficking. https://www.traffic.org/news/chinas-tourism-industry-commits-to-strengthening-its-efforts-in-tackling-wildlife-trafficking/, Erişim tarihi: 07 Aralık 2022.

TRAFFIC, (2022). An overview of seizures of CITES-listed Wildlife in the EU in 2020. https://www.traffic.org/publications/reports/an-overview-of-seizures-of-cites-listed-wildlife-in-the-eu-in-2020/, Erişim tarihi: 23 Şubat 2023.

Trakus, (2023). Türkiye'nin kuşları. https://www.trakus.org, Erişim tarihi: 17 Ocak 2023.

Türkoğlu, M. & Verdiyeva, V. (2022). *Habitat Tahribi ve Biyokaçakçılık*. 132 s., Iğdır.

UBVT, 2020. Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Veritabanı. Nuh'un Gemisi, www.nuhungemisi.gov.tr Erişim tarihi: 23 Aralık 2020.

UNODC, (2023). United Nations Office on Drugs and Crime. Criminalization of wildlife trafficking.https://www.unodc.org/e4j/en/wildlife-crime/module-3/key-issues/criminalization-of-wildlife-trafficking.html. Erişim tarihi: 14 Şubat 2023

van Uhm, D. P. (2016). *The Illegal Wildlife Trade*. Springer International Publishing. Studies of Organized Crime, volume 15.

Veríssimo, D. & Wan, A. K. (2019). Characterizing efforts to reduce consumer demand for wildlife products. *Conservation Biology*, 33(3), 623-633.

Warchol, G. L. (2004). The transnational illegal wildlife trade. *Criminal justice studies*, 17(1), 57-73.

Warchol, G. L., Zupan, L. L. & Clack, W. (2003). Transnational criminality An analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa. *International Criminal Justice Review*, 13(1), 1-27.

WTP, (2023). Wildlife Trade Portal, https://www.wildlifetradeportal.org, Erişim tarihi: 01 Şubat 2023.

Wojciechowski, A. (2017). Illegal import of mollusc shells to Poland species composition and trade routes. *Folia Malacologica*, 25(4), 287-296.

WTTC, (2019). The Economic Impact of Global Wildlife Tourism. World Travel & Tourism Council. https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2019/Sustainable%20Growth-Economic%20Impact%20of%20Global%20Wildlife%20Tourism-Aug%202019.pdf, Erişim tarihi: 01 Şubat 2023.

WTTC, (2022). Nature Positive Travel & Tourism. https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2022/Nature-Positive-Travel-And-Tourism.pdf, Erişim tarihi: 01 Şubat 2023.

Wyler, L. S. & Sheikh, P. A. (2008). International illegal trade in wildlife threats and US policy. https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA486486.pdf, Erişim tarihi: 07. Şubat 2023.